

Huis te Ansen

Albert van der Kaap

Huis te Ansen, schetsen van de voorzijde door Cornelis Pronk in 1732.

In 1141 schonk Harbert van Bierum¹, hij was toen net twee jaar bisschop van Utrecht, zijn broer Ludolf² het goed Ansen, nabij het Drentse Ruinen en benoemde hem daarnaast tot slotvoogd van het kasteel van Coevorden.

De bisschop hoopte hiermee zijn positie in dit gebied te verstevigen, maar na zijn dood stelden Ludolfs zoon, Volker van Coevorden en zijn stiefvader Floris van Vorenborg, tweede man van zijn

¹ Mogelijk wordt hier Sexbierum bedoeld of Bierum is een verschrijving van Wierum. Zie Schaap, J.W. (1976) De burggraven van Groningen in *De Nederlandsche Leeuw*, 1976.

² In de Quedam Narracio wordt gezegd dat Ludolf, als oudste broer, prefect van Groningen werd en zijn broer Leffard burggraaf van Coevorden. Het lijkt echter waarschijnlijker dat het omgekeerd is. Schaap, J.W. (1976) De burggraven van Groningen in *De Nederlandsche Leeuw*, 1976.

moeder Johanna van Ghoor, zich steeds onafhankelijker op. Daarom besloot bisschop Boudewijn van Holland in 1182 hen tot de orde te roepen door de stad te verwoesten. Hij stelde vervolgens als nieuwe kasteelheer graaf Otto van Bentheim aan.

De verdreven Heren van Coevorden berusten echter niet in hun nederlaag. Zij verzamelen een legertje en tussen 1186 en 1191 wordt opnieuw oorlog gevoerd om het bezit van het kasteel. Volker, zoon van Ludolf van Coevorden van Bierum, wordt in 1195 gegijzeld en vastgezet op het kasteel Ter Horst van Albert Lewe in Rhenen. Volker wist Ida, de dochter van Albert te verleiden en trouwde vervolgens met haar, waardoor hij weer op vrije voeten kwam.

Volker vestigt zich op zijn huis te Ansen. Graaf Otto van Bentheim, op zijn beurt, is nu weer ontevreden en de strijd begint opnieuw. Dankzij taai verzet en de gelukkige omstandigheid, dat in Utrecht twee onbetekenende bisschoppen elkaar opvolgen, weet Rudolf zich in Coevorden te handhaven.

Rudolf II, zoon van Volker en Ida Lewe, krijgt echter te maken met een bisschop die uit ander hout gesneden is. Otto II van Lippe, in 1215 gewijd, besluit zijn gezag over Drenthe te verstevigen. Hij wenst een betere bestuursorganisatie, waardoor niet alleen zijn directe invloed groter wordt, maar ook zijn inkomsten uit het gebied zullen stijgen. Rudolf van Coevorden, die al eerder met de bisschoppelijke functionaris in Groningen overhoop gelegen heeft, verzet zich. De Drentse boeren, al jaren gewend aan eigen bestuur in eigen ding spelen en aan eigen rechtspraak in eigen etstoel en.....niet in de laatste plaats bezorgd over hun zuur verdiende penningen, verzetten zich ook. Zo vinden zij elkaar, Heer Rudolf en zijn Drenten.

De slag bij Ane

Op 28 juli 1227 werd bij de buurtschap Ane slag geleverd door bisschop Otto II van Utrecht - ook wel Otto van Lippe genoemd, de wettige landsheer van Drenthe - en een groep Drenten onder leiding van Rudolf II van Coevorden (1192-1230).

Aanleiding van de slag was een conflict tussen burggraaf Rudolf van Coevorden en de Groningse burggraaf Egbert van Sepperothe. Toen een verzoeningspoging van bisschop Otto mislukte, trok deze op naar Coevorden, terwijl er ook schepen die kant op werden gestuurd met proviand en wapens als blijden en kruisbogen.

Tijdens deze veldslag, die ook wel de 'Guldensporenslag van de Lage Landen' wordt genoemd, lokten de Drenten het bisschoppelijke leger in een moeras en wonnen de slag. De Drenten kregen Otto levend te pakken en sneden zijn tonsuur met huid en al af. Toen hij dood was gooiden ze zijn lijk in de moerassen bij Ane.

Otto II van Lippe spreekt de banvloek uit over Rudolf II van Coevorden.

Lang heeft Rudolf niet van zijn succes kunnen genieten, want een jaar later viel de opvolger van Otto, Wilbrand van Oldenburg, Drenthe op zes plaatsen binnen en stelde orde op zaken. Verschrikkelijk hield de bisschop hier huis, het gehele land werd platgebrand, uitgemoord en verwoest. Een gezantschap van Drenten ging naar de bisschop om over vrede te onderhandelen. De voorwaarden laten duidelijk zien wie er als winnaar uit de strijd was gekomen:

- Rudolf zal op staande voet overleveren het Kasteel te Coevorden, en het huis te Laar, gelegen in het Graafschap Bentheim.
- Zal mede kwiteren al zijn recht, dat hij heeft in 't Landschap Drenthe.
- Zal aan de Bisschop betalen 3000 mark, voor de schade, die hij de Bisschop aangedaan heeft.
- Zal op zijn kosten werven honderd ruiters, om die te zenden in Lijflandt, om onder de Christenheren te dienen tegen de ongelovige Heidenen.
- Zal op 't Zwarte Water bij Zwolle een klooster stichten van 25 Bagynen, van St. Benedictus-orde.
- Zal op de plaats genaamd "de Mommerijken" of "Mommenryte" (de naam van het moerasgebied waar de slag plaatsvond) daar den Bisschop doodgeslagen is, tot verzoeningen des doodslags, sonderen een collegium van 25 Canoniken.

Rudolf legde zich aanvankelijk niet bij zijn nederlaag neer, maar moest zich uiteindelijk toch gewonnen geven. Wilbrand nodigde Rudolf van Coevorden daarop uit op kasteel Hardenberg om onderhandelingen te voeren. *'In plaats van naar zijn rang en stand ontvangen te worden, werd hij in de kerker geworpen, met zijn vriend onmenselijk gepijnigd en levend op raderen gelegd, 25 juli 1230'*.³

³ Enne Koops (z.d.). *Slag bij Ane (28 juli 1227)*. <https://historiek.net/slag-bij-ane-28-juli-1227/70046/> en J.P. Geertsema (z.d.). *Beschrijving slag bij Ane*. <http://bit.ly/3hmKMm1>

Zijn lichaam werd als waarschuwing op een spies tentoongesteld aan het volk. Tijdens een strafexpeditie na de slag bij Ane werd heel Ansen in 1228 platgebrand, een lot dat ook het huis Ansen zal hebben getroffen.⁴

De Slag bij Ane is beschreven in slechts één contemporaine bron, de zogenoemde *Narracio (1232)*, *de Quedam narracio de Groninghe, de Thrente, de Covordia et diversis aliis sub diversis episcopis Traiectensibus*:

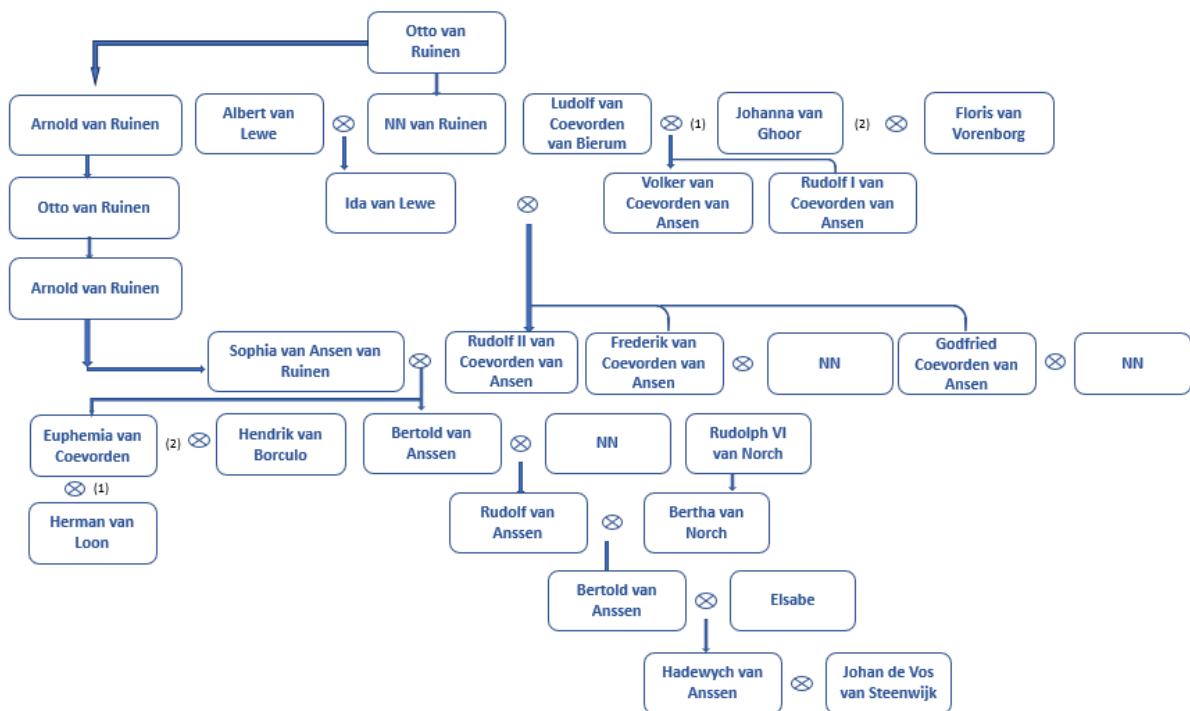
'Met opgewekt gezicht en goedgehumeurd verwelkomt de bisschop hen allen in Ommen. Hij voert hen naar Nijenstede, waar nu de burcht Hardenberg staat, en vervolgens naar Gramsbergen; ten slotte slaan ze op die vervloekte en noodlottige plaats Ane voor de laatste keer hun tenten op. Erachteraan komen talloze schepen die proviand, blijden en ook kruisbogen en ander oorlogstuig in grote hoeveelheden over de Vecht aanvoeren. Die uitrusting kostte meer dan al zijn andere oorlogen bij elkaar. Als Rudolf dat hoort, breekt hij het beleg op en met zijn mannen stelt hij zich dicht bij Coevorden tegenover zijn heer op, en wel zo dat slechts een moerassige, waterrijke vlakte van ruim een halve mijl breed, zonder bomen of bosjes, de legers van elkaar scheidde. De bisschop, de graven en al zijn andere mannen, vrolijk en eigenlijk al zeker van de overwinning, volgen verspreid en ordeloos. Ze komen aan op de plaats waar ze de dood, sterker nog, de martelaarsdood zullen vinden. Over en weer begint men de strijd. Als ze tegen de vijand oprukken, zakken onze voorste gelederen meteen langzaam weg in het stinkende, dode moeras, waarin ze ten slotte door het gewicht van hun wapenuitrusting geheel wegzinken. Van verre met pijlen en speren en van dichtbij met het zwaard slachtten de Drentse onmensen hen af als vee. Rudolf en zijn mannen echter, niet tevreden met de moordpartij, springen op hun paarden en achtervolgen de hele dag, tot aan het vallen van de avond, de vluchtende schepen en mannen langs de Vecht. Velen grijpen ze, ze nemen ze gevangen en doden hen.

De namen van de andere grote ridders zou ik u een voor een noemen, als ik bij de gedachte aan hen niet liever zou wenen dan schrijven. Maar wees hier zeker van: de Utrechtse ridderschap met haar aanzienlijke lieden, haar hoofsheid en moed en alle goeds dat dit land in overvloed bezat, heeft in dat vervloekte moeras haar laatste dag beleefd.'

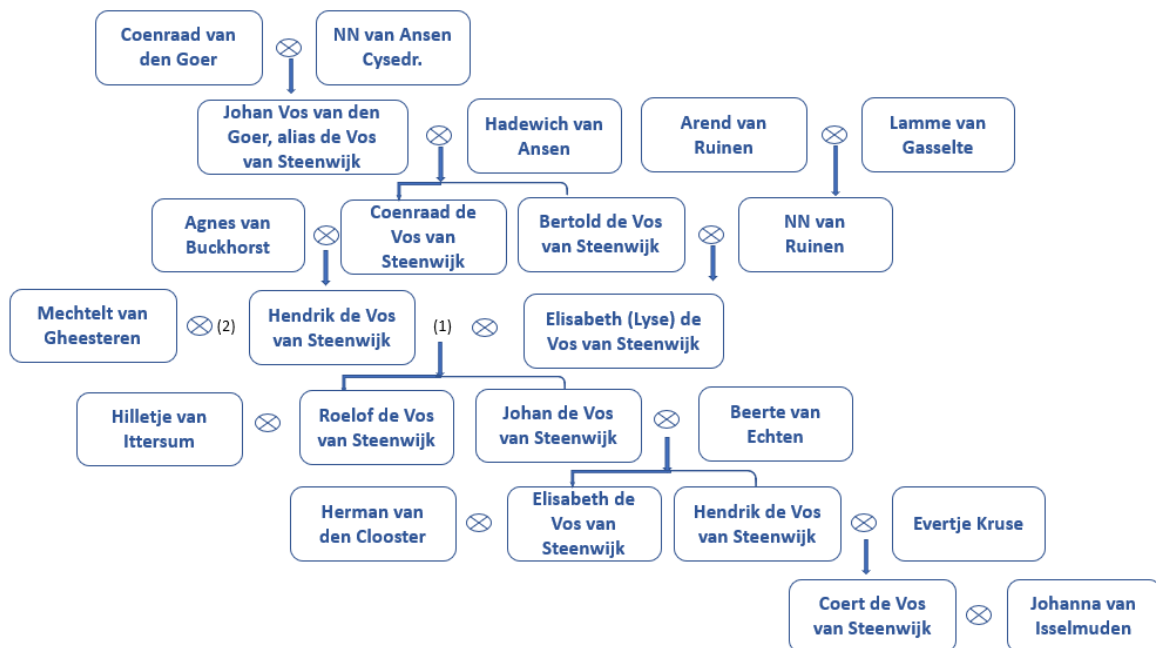
De Vos van Steenwijk

Een aantal generaties bleef het huis Ansen vervolgens nog in de familie Van Ansen en werd het bewoond door Bertold, de zoon van Rudolf II, diens zoon Rudolf en opnieuw een Bertold. Zijn dochter, Hadewych van Ansen trouwde in 1360 met Johan de Vos van Steenwijk en daarmee kwam het huis te Ansen in handen van dit geslacht. Ansen bleef enkele eeuwen in het bezit van deze familie De Vos van Steenwijk.

⁴ Bron i de *Narracio*. Zie hiervoor ook het kader.

In 1540 kwam Ansen in bezit van Coenraad de Vos van Steenwijk, zoon van Hendrik, heer van Ansen. Coenraad trouwde in 1533 met Johanna van Isselmuden, dochter van Johan II van Isselmuden en Geertrui Margaretha van Essen. Naast Ansen bezat hij een huis en hof in Vollenhove en hij was in 1536 en 1537 waarnemend drost en kastelein. In 1549 kochten Coenraad en zijn vrouw een kerkstoel in de kerk van Ruinen wat erop duidt dat ze waarschijnlijk zelf op Ansen hebben gewoond.

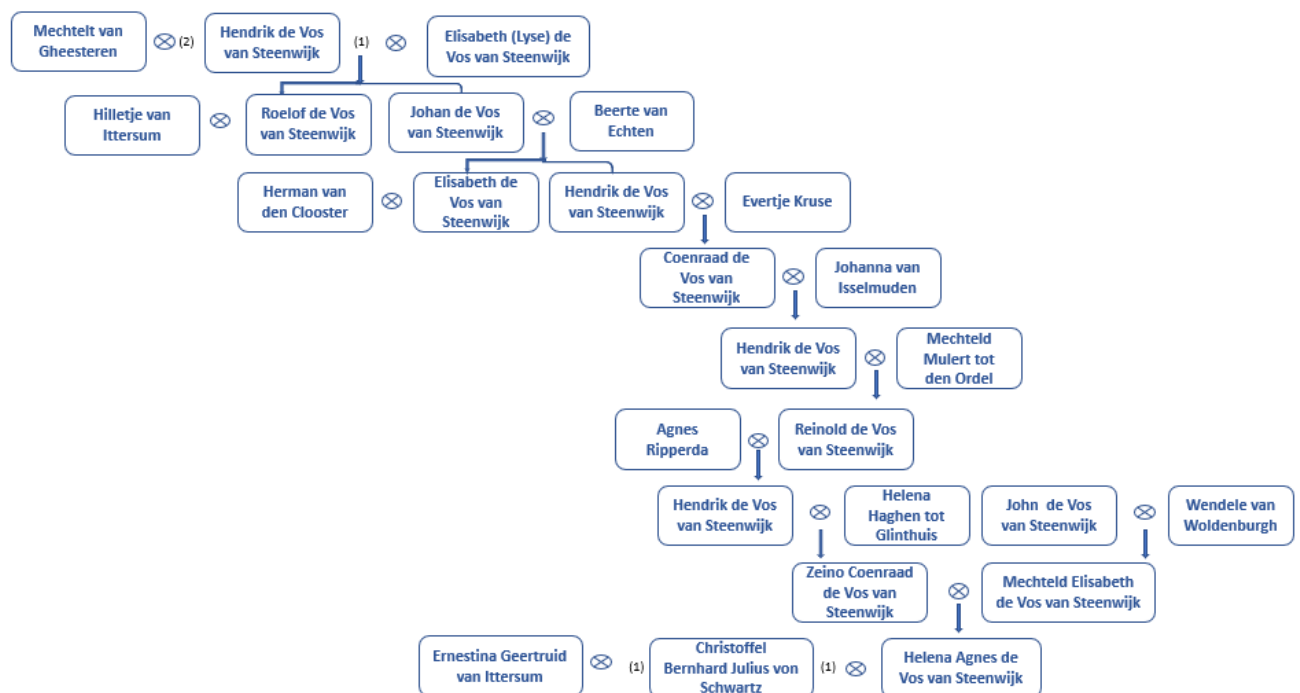
Het huis ging vervolgens over op de oudste zoon Hendrik (1534-1598), die Mechtelt Mulert tot den Ordel (1545-1615), dochter van Hendrik Mulert en Johanna van Apeldoorn, huwde. Door dit huwelijk kwam ook de havezate den Ordel bij Zwolle in het bezit van de Vos van Steenwijk. In 1580 werd

Hendrik namens Willem van Oranje benoemd tot drost van Coevorden en Drenthe.⁵ Door de oorlog moest Hendrik meerdere keren vluchten en in 1590 vertrok hij definitief naar Kampen. In 1596 werd hij als drost van Drenthe en kastelein van Coevorden opgevolgd door zijn zoon Coenraad, maar die overleed al spoedig. Zijn tweede zoon Hendrik deed vanwege een militaire carrière afstand van zijn recht op de leengoederen.

Na het overlijden in 1605 van Hendrik, die kapitein was in het Nassause Regiment, ging Ansen bij de boedelscheiding van de kinderen van Mechtelt en Hendrik over op zijn broer Reinold die met Agnes Ripperda, dochter van baron Johan Ripperda van Wytwerd en Anna von Virmundt zu Odinck, trouwde.⁶

Hun oudste zoon Hendrik verkreeg vervolgens Ansen in 1634 en trouwde met Helena Haghen tot Glinthuis. Hendrik en Helena woonden op Glinthuis, in Overijssel, en verhuurde Ansen aan Borchard Struuck. Struuck kreeg een boete na het illegaal afgraven van veen, het niet betalen van de huur en het niet onderhouden van het huis. Het huis ging na het overlijden van Hendrik in 1665 of 1666 over op zijn oudste zoon Zeino Coenraad, die trouwde met zijn nicht Mechteld Elisabeth de Vos van Steenwijk. Zeino overleed in 1699.

Ook al was Ansen geen groot huis, de familie de Vos van Steenwijk trok wel aanzienlijke huwelijkspartners uit Overijssel. De meeste huwelijkspartners kwamen van kleinere Overijsselse havezaten, maar behoorden wel tot aanzienlijke families.

⁵ Hij was ook ette en gedeputeerde in Drenthe.

⁶ Anna de Vos van Steenwijk, zus van Reinolt, trouwde met baron Unico Ripperda, heer van Weldam en Olydam, de broer van Reinolts vrouw Agnes Ripperda.

Christoffel Bernhard Julius von Schwartz

Op 26 december 1707 trouwde Helena Agnes de Vos van Steenwijk in Denekamp met Christoffel Bernhard Julius von Schwartz, die na haar dood het huis Ansen in bezit kreeg. Zij kregen een zoon die vernoemd werd naar zijn opa van moederskant, Zeino Coenraad. Hij werd gedoopt op 9 februari 1716 in Ruinen en trouwde twee keer, eerst met Lidia Catharina van der Dussen (1751 in Leiden), weduwe van Jacob Pompe van Meerdervoort en vervolgens in 1756 met Theodora Aurelia, barones van Coehoorn, weduwe van Frederik Willem van Limburg-Stirum.

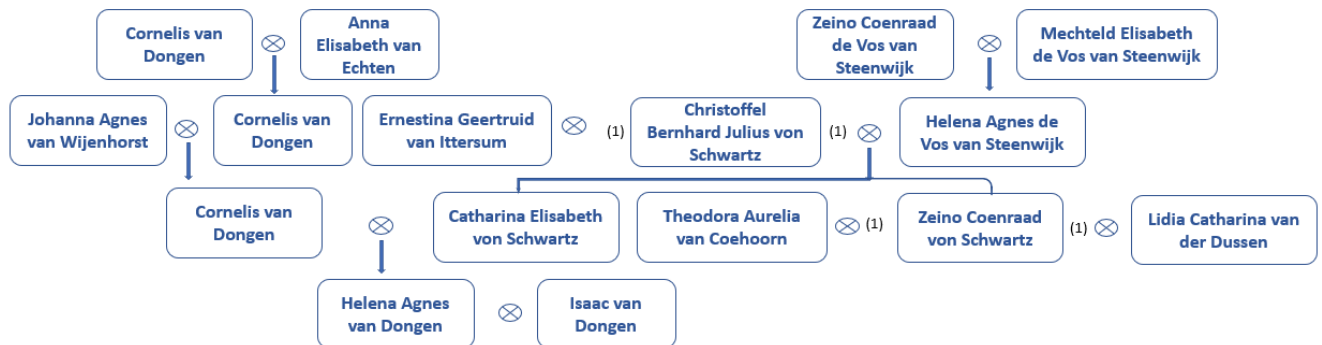
Christoffel trouwde een tweede keer en wel met Ernestine Geertruida van Ittersum.

Christoffel Bernhard Julius von Schwartz (1676-1754) geschilderd door Rosalba Carriera en daarnaast zijn schoondochter Lidia Catharina van der Dussen, geboren op 24 juni 1713, geportretteerd op driejarige leeftijd door Abraham Carré.⁷

Zeino, luitenant kolonel in het regiment Oranje, werd in 1756 toegelaten tot de Ridderschap van Drenthe. In 1760 verkocht Zeino waarschijnlijk door financiële problemen het huis en de bijbehorende landgoederen voor 27,500 gulden aan zijn neef Isaac van Dongen, baron van Oldengaerde, die in dat jaar trouwde met Helena Agnes van Dongen. De moeder van Helena was Catharina Elisabeth von Schwartz tot Ansen, dochter van Christoffel Bernhard Julius von Schwartz en Helena Agnes de Vos van Steenwijk.

⁷ <https://www.pubhist.com/w56253> en <https://rkd.nl/nl/explore/images/132448>

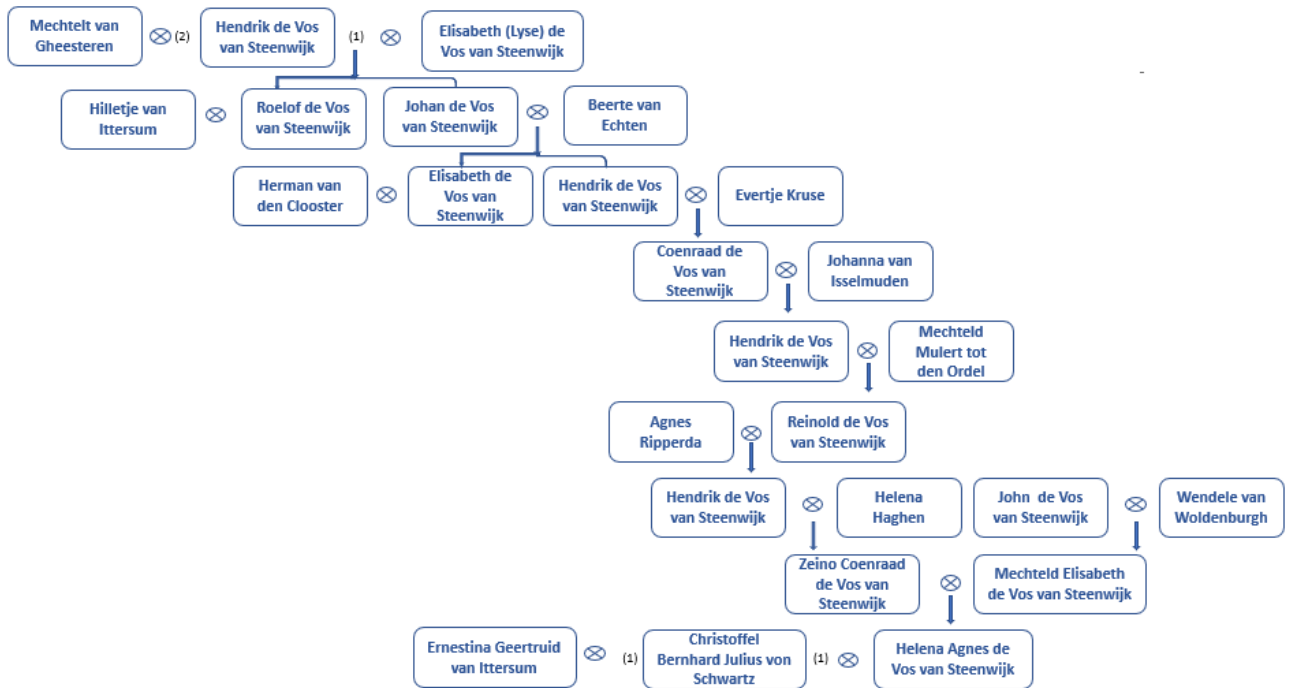

Oldengaerde

Tot 1660 was het huis Oldengaerde eigendom van de familie Van Echten. In dat jaar draagt Johan van Echten het over aan Cornelis van Dongen, die getrouwd is met Anna Elisabeth van Echten. Na de dood van Cornelis in 1713 gaat het huis over op zijn zoon Cornelis, die het tot 1723 bezit.

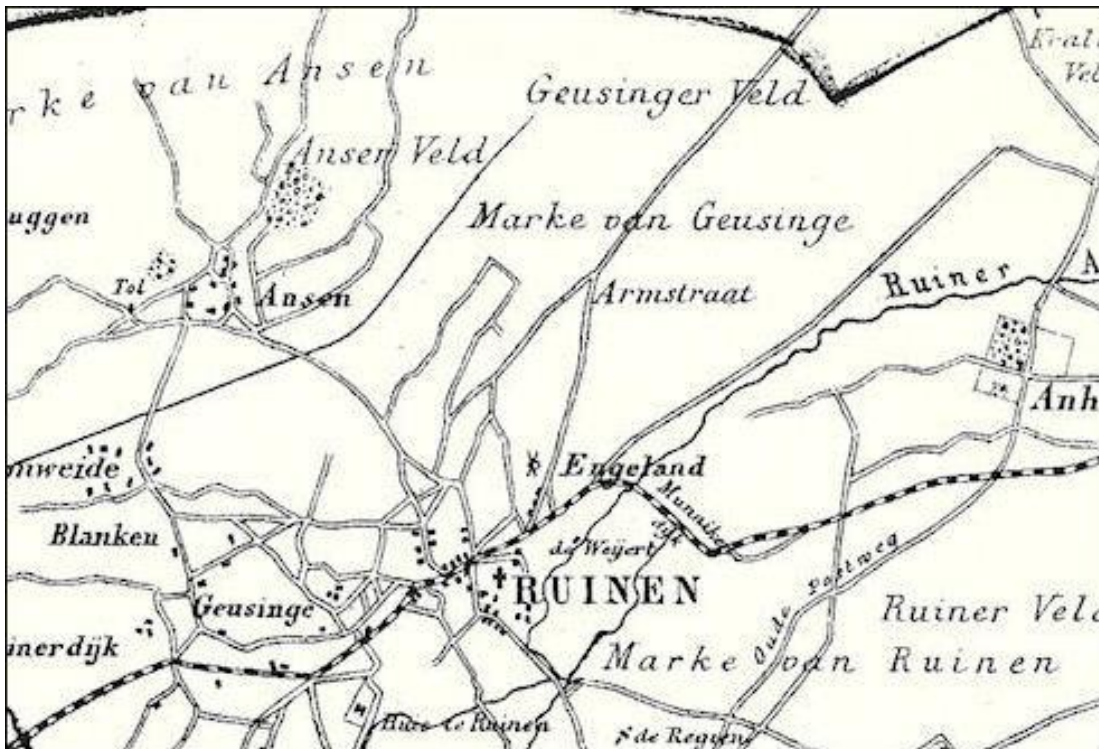
Op de landdag van 19 maart 1726 bevestigen Ridderschap en eigenerfden diens zoon, ook weer een Cornelis, in het bezit van Oldengaerde. Na het overlijden van Cornelis in 1758 blijft zijn weduwe Catharina Elisabeth van Schwartz op het huis wonen. Hun dochter Helena Agnes van Dongen trouwt in 1760 met Isaac van Dongen tot Entinge, die zich vanaf 1768 heer van Oldengaerde noemt.

In 1769 werd hij gedeputeerde van Drenthe en in 1776 werd hij benoemd tot curator van de Latijnse school te Meppel. Het echtpaar ging in Meppel wonen. Na de dood van zijn tweede vrouw in 1782 bleef Zeno alleen achter en vergokte hij zijn vermogen. Op 19 juni 1799 overleed hij in Meppel, waarna zijn zoon, Christoffel Bernhard Julius (1759-1835), de havezate erfde. Omdat hij in militaire dienst was ging hij er niet wonen. Hij bleef ongehuwd waarmee het geslacht met hem uitstierf. Rond 1800 moet het Huis te Ansen al niet meer hebben bestaan

Referenties

- <https://www.absolutefacts.nl/kastelen/data/huis-anssen.htm>
- <https://geschiedeniscoevorden.nl/coevorden/jaartallen-en-gebeurtenissen/de-middeleeuwen/de-heren-van-coevorden>

Kaart: J. Kuyper, Gemeente Ruinen, Huis Ansen en omgeving in 1865.